

EU och NATO

Förhållandet mellan EU och NATO är fastställt i EU:s grundlag, dvs Lissabonfördraget från 2009. Där stadgas att EU respekterar de EU-medlemmar som agerar genom NATO. Samtidigt framhålls att NATO är grunden för gemensamt försvar för de EU-medlemmar som samtidigt är NATO-medlemmar. Då merparten av EU-staterna är medlemmar i NATO innebär det att NATO enligt Lissabonfördraget är att betrakta som alliansens primära försvarsorganisation.

EU har 28 medlemmar varav 22 också är medlemmar i NATO. NATO har på motsvarande sätt 28 medlemmar varav 22 i EU. Det betyder att det finns en mycket stor överensstämmelse vad gäller säkerhetspolitiken och det är svårt att hålla isär organisationerna. Den stora skillnaden är att den i särklass största militärmakten USA inte ingår i EU.

Förhållandet mellan medlemskapen i EU och NATO:

EU-medlemskap:

1990 Östra Tyskland

1995 Finland, Sverige, Österrike

2004 Cypern, Esland, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Slovenien,
Slovakien, Tjeckien, Ungern

2007 Bulgarien, Rumänien

2013 Kroatien

NATO-medlemskap:

1990 Östra Tyskland

1999 Tjeckien, Ungern, Polen

2004 Bulgarien, Estland Lettland, Litauen, Slovakien, Slovenien

2007 (Frankrike militärt återinträdande)

2009 Albanien, Kroatien

Försvarsgarantier

I NATO:s stadga ingår § 5 om ömsesidigt försvar, d v s att ett angrepp på ett NATO-land är ett angrepp på hela alliansen.

I Lissabonfördraget finns en så kallad solidaritetsklausul som innebär att om ett EU-land drabbas av en katastrof, en terroristattack eller ett väpnat angrepp är de andra medlemsländerna skyldiga att ställa upp med alla till buds stående resurser.

EU:s försvarsgaranti anses ställa högre krav på medlemmar då de har en plikt att ställa upp med resurser. I NATO-stadgans §5 ställs endast krav på att medlemmarna erkänner att en attack på ett land är en attack på alla.

Berlin plus

Berlin plus-avtalet är ett omfattande paket av avtal mellan NATO och EU, som undertecknades i december 2002.

Avtalet innebär att EU får tillgång till NATO:s resurser för militär krishantering. Samarbetet finns reglerat i Berlin plus-avtalet. Med detta avtal får EU möjlighet att använda NATO:s resurser i

händelse av en internationell konflikt, under förutsättning att NATO inte vill agera själv – den så kallade rätten till första vägran.

Samarbetet gäller de medlemmar som antingen är NATO-medlemmar eller är med i Partnerskap för Fred (PFP). Det betyder att Cypern och Malta inte deltar. Avtalet omfattar:

– garanterad tillgång till NATO:s planeringskapacitet och strategiska ledning tillgång till andra NATO-resurser och gemensamma tillgångar efter godkännande från NATO.

– olika arrangemang för ledning av EU-operationer med NATO-resurser anpassning till NATO:s försvarsplanering för att inkludera samarbetet med EU.

För alla EU-länder som är medlemmar i NATO utgör NATO deras försvarsallians och grunden för deras kollektiva försvar. Det gäller således inte Cypern, Finland, Irland, Malta, Sverige och Österrike.

Civilmilitärt samarbete

Erfarenheterna efter NATO:s ingripande i balkankriget resulterade i doktrinen Civil-Military Co-operation (CIMIC). Den består av tre huvudfunktioner:

- stöd till den militära styrkan
- samordning av civila och militära insatser
- stöd till lokalbefolkningen

Det betyder att civila insatser t ex bistånd ska förstärka de militära operationerna. Det har kritiserats av frivilligorganisationer som inte vill bli hopkopplade med militären.

CIMIC-doktrinen antogs i juni 2003 av NATO. I november 2003 antog EU ett förslag om civil-militär samverkan.

Detta är ett exempel på hur NATO antar ett policydokument och några månader antar EU samma policy.

EU:s yttre gräns

En förutsättning för den fria rörligheten inom unionen är att det finns ett starkt skydd av den yttre gränsen. Därför bildades gränskontrollmyndigheten Europeiska gräns- och kustbevakningsbyrån – Frontex (2005). 2016 beslöt EU att förstärka kustbevakningen. Numera heter myndigheten Europeiska gräns- och kustbevakning (EBCG) och kommer att fördubbla antalet anställda till 1 000 personer år 2020. Nytt är att myndigheten kan gå in i ett EU-land och agera även utan landets tillstånd.

I och med att allt fler asylsökande kom in i unionen via överfulla båtar beslöt ministerrådet att sätta in militära resurser mot människosmugglare och deras egendomar utanför EU:s gränser.

I februari 2016 beslöt NATO att skicka fartyg till Egeiska havet för att hjälpa EU att kontrollera flyktingsmugglarna mellan Turkiet och Grekland. NATO bidrar också med underrättelseinformation.

Samarbetet förstärks

EU betonar ständigt behovet av att stärka samarbetet med NATO. 2009 antog parlamentet ett betänkande om ”NATO:s roll i EU:s säkerhetsuppbyggnad”, som bl.a innebar att man skulle inrätta permanenta samarbetsstrukturer. Parlamentet ställde sig även bakom NATO:s kärnvapenstrategi – även vissa svenska ledamöter.

2013 antog Europaparlamentet en resolution om EU:s militära strukturer. Ett mycket närmare och politiskt samarbete med NATO föreslås vad gäller riskbedömning, resursförvaltning, strategisk planering och genomförande av såväl civila som militära insatser.

Vid NATO-toppmötet i Warszawa sommaren 2016 beskrivs EU i slutdeklarationen (2016) som en unik och väsentlig partner för

NATO. De säkerhetspolitiska utmaningarna i närområdet ”gör det viktigare än någonsin att stärka vårt strategiska partnerskap”.

Vid toppmötet kom EU och NATO överens om ytterligare områden för samarbete som:

- motverkande av hybridhot genom utformning av samordnade insatser
- operativt samarbete till sjöss och om migration
- samordning av it-säkerhet och it-försvaret
- utveckling av samstämmig, kompletterande och driftskompatibel försvarskapacitet
- främjande av en starkare försvarsindustri och mer omfattande försvarsforskning
- förbättrad samordning av övningar
- uppbyggnad av försvars- och säkerhetskapacitet hos partner i öst och syd.

Mötet betonade att medlemmarnas försvarsbudgetar måste uppgå till minst 2 procent av BNP. Av EU-länderna i NATO är det bara Estland, Frankrike, Grekland, Storbritannien och Polen som uppfyller det kravet. De flesta ligger liksom Sverige på runt 1 procent.

Ur Nej till EU:s skrift serie nr 1/2017